

RAFAELA MARTETA

**LIGJËRIMI I SPECIALIZUAR: TIPARE TË LIGJËRIMIT
ADMINISTRATIV NË SHQIPE**

Artikulli i mëposhtëm ka synimin modest të vërë në dukje disa veçori të përgjithshme të ligjërimit administrativ në shqipe. Në këtë artikull merret parasysh ligjërimi administrativ në cilësinë e një varieteti gjuhësor, që karakterizon tekstet me të cilat administrata publike komunikon me rrjetet jashtë institucionit, me qytetarët, me subjekte të tjera publike brenda për brenda strukturës apo dhe me vetë personelin e administratës. Si shembull mund të sjellim: qarkoret, certifikatat, formularët e ndryshëm për vetëdeklarim, formularët për deklarimin e të ardhurave, lajmërimet për shpallje konkursi, procesverbalet e policisë e tekste të tjera të kësaj natyre, të cilat studiuesi Xh. Lloshi i ndan në grupime të tjera më të mëdha duke veçuar këto kategori: tekstet ligjore, shkresat, aktet ekonomike-tregtare, formularët (...)¹.

Ligjërimi administrativ është pjesë e ligjërimit të specializuar, emërtim i cili synon të përcaktojë një lloj ligjërimi, që përdoret për të komunikuar brenda fushave të veçanta të dijes dhe dallohet nga gjuha e zakonshme kryesisht për përdorimin e një leksiku të ngushtë, që përmban terma pak të përdorur dhe madje të panjohur për ata, që nuk kanë njohuritë specifike në një fushë të caktuar². Përdorimet e termave të ndryshëm sipas fushës së dijes nga e cila vijnë, studiuesi shqiptar Agron Duro i quan “kuptime speciale”³.

¹ Xhevat Lloshi, *Stilistika e gjuhës shqipe dhe pragmatika*, Albas, Tiranë, 2005, f. 203.

² Në studimet gjuhësore italiane, termi më i përzgjedhur për përdorim është “ligjërim i specializuar”. Dy autorët (Gualdo-Telve, 2011, f. 17) parapëlqejnë të flasin për ligjërime të specializuara për dy arsye: “me gjuhë kemi parasysh kodin komunikativ verbal ekskluziv të species njerëzore; ndërsa një ligjërim mund të shprehë koncepte edhe nëpërmjet mjeteve jo verbale (...). Këto dy linja, verbale dhe joverbale “mund të kryqëzohen mes tyre dhe të bashkohen duke krijuar detaje që thjeshtojnë kuptimin dhe përvetësimin e koncepteve”.

2.R. Gualdo, S. Telve, *Linguaggi specialistici dell'italiano*, Carocci, Roma, 2011, f. 13.

3.Ed. Istituto Cortivo. Centro Formazione Professionale, *Lingua italiana e linguaggio amministrativo*, Padova, 2005, f. 188.

³ Agron Duro, *Studime gjuhësore. Terminologji, gjuhësi kompjuterike, kritikë-bibliografi*, Botimet albanologjike, Tiranë, 2012, f. 209.

Komunikimi me anë të ligjërimit të specializuar është pjesë e komunikimit të shprehur me gjuhën e zakonshme⁴ apo të përditshmërisë, por janë trajtat formale të ligjërimit të specializuar, që e largojnë këtë të fundit nga gjuha e zakonshme që përdorim në komunikimin e përditshëm. Studiuesi Xhevat Lloshi nyjton disa kritere -“kërkesa”, që ligjërimi i specializuar duhet të përmbushë:

*Çfarëdo përmbajtje që bie nën vështrimin e kësaj fushe, u nënshtrohet disa kërkesave, kërkesa e parë është që gjithçka të paraqitet e të bëhet në emër të shtetit, nga pikëpamja e përgjithshme e interesave të tij dhe jo të ligjëruesit të veçantë. Shfaqet në mënyrë të theksuar përpjekja për të mënjeluar qëndrimet e trajtimet nga ana vetjake, individuale, rrjedhimisht shmanget shprehja e drejtëpërdrejtë e ndjenjave dhe reagimeve të ligjëruesit e vlersimeve vetjake, e çdo gjëje subjektive*⁵.

Pavarësisht këtyre karakteristikave që përshkruan studiuesi Lloshi më sipër, dhe që e bëjnë ligjërimin e specializuar më kontekstual, ligjërimi i përditshëm dhe gjuha e zakonshme gjithmonë e më shumë po “pushtohen” nga terminologjia e specializuar. Kjo nuk mund të kalojë pa u vënë re, kryesisht në ato disiplina dhe fusha të dijes, që mbajnë lidhje të ngushta me jetën e përditshme. “Janë të shumta ligjërimet e specializuara dhe veti e secilit prej tyre është shpjegimi i dukurive të veçanta: ligjërimi mjekësor përshkruan patologji dhe diagnoza, ligjërimi shkencor përshkruan dukuritë natyrore, biologjike e kështu me radhë. Çdo shkencë, çdo disiplinë ka ligjërimin e vet specialistik, funksioni i të cilit është lehtësimi i komunikimit mes individëve që janë të interesuar për të njëjtat dukuri”⁶.

Tipare të përgjithshme

Italo Calvino, shkrimtar italian e ka përkufizuar si “antigjuhë, qesharake dhe burokratishte artificiale” ligjërimin administrativ dhe ndër të tjera i ka mëshuar një cilësie të saj, që ai e quan “terrori semantik”. Sipas Calvino-s, “terrori semantik” ka të bëjë me mënjanimin e çdo fjale, që në vetvete mbart një domethënie të qartë, për të përdorur në vend të tyre terma, të cilët nuk janë pjesë e përdorimit të përditshëm dhe pjesë e atij bagazhi që ne përdorim për të përshkruar atë çka ndodh çdo ditë në jetën tonë.

⁴ Togfjalëshi gjuhë e zakonshme ndahet nga togfjalëshi ligjërim i veçantë apo ligjërim i specializuar, sepse ky i fundit merr përsipër të përshkruajë vetëm argumentin e disiplinës që do të trajtojë dhe nuk është gjithëpërfshirëse për vetë termat dhe dhe argumentet që përmban.

⁵ Xhevat Lloshi, *Stilistika e gjuhës shqipe dhe pragmatika*, f. 204.

⁶ *Lingua italiana e linguaggio amministrativo*, Ed.Istituto Cortivo. Centro Formazione Professionale, Padova, 2005, f. 188.

Ky ligjërim, ndryshe nga ligjërimet e tjera të specializuara ka një bërthamë të kufizuar teknikizmesh. Për këtë arsye disa studiues dyshojnë nëse ai mund të jetë me të drejta të plota pjesë e ligjërimeve specialistike. Këta studiues i mëshojnë mendimit, se karakteristikat e tij janë më shumë sektoriale sesa specialistike.⁷ Disa studiues të tjerë e konsiderojnë ligjërimin administrativ si një gjuhë hibride, që përmbledh elementë leksikorë të burimeve të ndryshme. Megjithatë, nuk ka dyshime që ligjërimi administrativ ndërvepron shumë me ligjërime të tjera, që mirënjihen si mirëfilli të specializuara, një ndër të cilët ligjërimi juridik. Edhe në këtë artikull e shqyrtoj ligjërimin administrativ si pjesë e ligjërimit të specializuar, falë edhe shkëmbimeve të shpeshta me ligjërime të tjera të së njëjtës natyrë, si në rastin kur, për të përballuar argumente tekniko-shkencore, apo konkretisht tekste administrativo-juridike, përdoren “termat teknikë të ligjërimeve specialistike përkatëse, në vend që të perifrazohet gjuha e zakonshme”⁸.

Për shkak të përzierjes së ligjërimeve të ndryshme teknike, me prani më të spikatur të sektorit juridik, heterogjeniteti është një tipar i dallueshëm i ligjërimit administrativ, në të cilin një “bashkësi termash specialistikë me prejardhje të ndryshme, shartohet në një terren fjalësh dhe shprehish, që thjesht i quajmë burokratike”⁹ dhe nuk kanë të bëjnë me veçoritë e specializuara të përmbajtjeve”.¹⁰

Ky pohim gjen mbështetje në faktin se ligjërimi administrativ, ndonëse e përmbledh e njëjta “çati”, ndryshon sipas nevojave të përdorimit. Kështu ndryshon ligjërimi i përdorur në një zyrë finance, nga ligjërimi i përdorur në një zyrë urbanistike. Po sjellim më poshtë një shembull të një dokumenti financiar publikuar nga Qendra e Publikimeve Zyrtare.

(...)Për të rritur sigurinë e të dhënave kontabël institucioni me Urdhër Shpenzimi nr. 99, datë 23.09.2009 ka paguar 150,000 lekë për riparim software programi “ALPHA”, ndërsa me Urdhër Shpenzimi nr. 80, datë 05.07.2010 ka paguar 60,000 lekë për instalimin e programit “ALPHA”, program i cili ka filluar të funksionojë në vitin 2011.

Të gjitha veprimet regjistrohen në librat kontabël në mënyrë sistematike dhe kronologjike të marra nga dokumentet bazë. Dokumentet

⁷ Sobrero (1993, p. 237) si Ainis përkrah idenë se në rastin e ligjërimit administrativ bëhet fjalë për një gjuhë sektoriale jo specialistike, meqenëse përdoret për të përballuar argumente të ndryshëm.

⁸ M. Viale, *Studi e ricerche sul linguaggio amministrativo*, Cleup, Padova, 2008, f. 54.

⁹ Autori sqaron se me termin “burokratik” identifikohen zyrat sipas rendit hierarkik, që sipas procedurave të veçanta përmbushin detyrat e administratës publike.

¹⁰ R. Gualdo, S. Telve, *Lingua italiana e linguaggio amministrativo*, f. 6.

justifikuese për kryerjen e veprimeve ekonomike, janë plotësuar konformë dispozitave ligjore në fuqi.

Për vitet 2008, 2009 dhe 2010 bilanci është përpiluar dhe dërguar në Degën e Thesarit Tiranë dhe në Ministrinë e Drejtësisë brenda afatit ligjor (...¹¹).

Marrësit e teksteve administrative përbëjnë një grup të padallueshëm, që shpesh përputhet me gjithësinë e popullatës, pasi veprimtaria e administratës publike përfshin drejtpërsëdrejti jetën e të gjithë anëtarëve të një shteti. Gjuha e përdorur për hartimin e teksteve për llogari të administratës publike, ose nga administrata publike vetë, i drejtohet të gjithë atyre, që gjenden brenda territorit kombëtar pavarësisht nga niveli i shkollimit, nga aftësitë gjuhësore dhe nga njohjet e tyre jashtëgjuhësore.

Pavarësisht nevojës për një tekst sa më të kuptueshëm nga ana e marrësit, ligjërimi administrativ paraqet një strukturë të ngurtësuar dhe të paracaktuar, gjë që shpeshherë dëmton organizimin funksional të tekstit dhe të kuptueshmërisë së tij. Mungesa e kuptueshmërisë në një tekst administrativ ndikon në rezultatin dhe në efektshmërinë e tekstit normativ. Jo rrallë, kur formulohen udhëzimet për aplikimin e një ligji, pra kur kalohet nga ligjërimi legjislativ në atë administrativ synohet të mbahet po i njëjti model organizimi i teksteve juridike.

Ndërkohë, që për hir të publikut e mira do të ishte që tekstet të organizoheshin sa më thjesht. Nevojës për thjeshtim të teksteve administrative, Italia i është përgjigjur që nga viti '90 me ngritjen e një komisioni të posaçëm specialistësh për thjeshtimin e gjuhës së teksteve administrative, proces ky që vazhdon dhe sot e kësaj dite.

Në Fjalorin *Dizionario di stile e scrittura* autorët paraqesin një model organizimi, i cili vërehet në shumicën e teksteve administrative, ku zërat kryesorë sipas rëndësisë së formulimit janë:

- Dërguesi
- Motivimi
- Dispozita

Megjithatë, autorët pas studimeve për thjeshtimin e komunikimit nëpërmjet ligjërimit administrativ në të mirë të marrësit të mesazhit, propozojnë një rend tjetër të radhitjes së zërave, i cili do ta bënte më të i natyrshëm tekstin dhe përfitim të tij:

- Dispozita: rregullat dhe ligji në fjalë, në të cilat mbështetet akti;
- Dërguesi: autoriteti që lëshon aktin;
- Motivimi¹²: rrethanat dhe vlerësimi që kanë nxitur aktin.

¹¹ www.qpz.gov.al

Një modifikim në këtë drejtim do të qartësonte dhe thjeshtonte natyrën e tekstit administrativ duke favorizuar efektshmërinë e tij.

Vështirësia për të komunikuar nëpërmjet një dokumenti është e lidhur drejtpërdrejtë me shkruesin e tekstit administrativ dhe me disa arsye të brendshme të nxitura nga disa nevoja, sikurse është ajo për të kryer së pari një detyrim. Këtu del në dukje formaliteti¹², një nga katër karakteristikat e ligjërimit administrativ, që Fioritto citon në *Manuale di Stile*.

Ndërkohë që burokrati harton apo redakton dokumentet, ka shumë gjasa që ai të ketë parasysh tekstin si produkt, më shumë se sa marrësin e tij. Ky kujdes ndaj ligjshmërisë formale të aktit, nuk shkon paralelisht me efektshmërinë në komunikimin e mesazhit që tekstet përmbajnë. Këtu ndodh shpeshputja mes dërguesit dhe marrësit dhe për ta shprehur me fjalët e studiuesit Raso, “shumë nëpunës publikë e humbasin perceptimin se një tekst shkruhet për t’u lexuar” (Raso, 1999-2000, p. 243). Pjesa më e madhe e shkrimeve të prodhuara nga administrata publike mund të futen në atë kategori, që duke perifrastuar Armbruster-in, mund të cilësohen si të hartuara pa marrë parasysh lexuesin, pa ndërmarrë asnjë përpjekje për të lehtësuar përpjekjet njohëse që lexuesi duhet të kryejë.

Përsa i përket organizimit të diskursit në ligjërimit administrativ, vetë funksionarët e administratës publike shqiptare kanë listuar disa kritere për hartimin e teksteve administrative, që synojnë komunikimin e drejtpërdrejtë me publikun. Ja disa udhëzime që gjenden në një trup dokumenti udhëzues të administratës për vetë punonjësit e saj, përsa i përket kritereve të hartimit të këtyre teksteve:

- *teksti i shkruar të jetë i kapshëm për syrin – të ofrohet një tekst i thjeshtë që lexohet shpejt, nuk duhet detyruar përdoruesi të lexojë paragrafë*

¹² M. Beltramo, M.T. Nesci, *Dizionario di stile e scrittura*, Zanichelli, Bologna, 2011, f. 544.

¹³ Formaliteti është një ndër katër veçoritë e ligjërimit publik, që Fioritto citon në *Manuale di stile* (1997, f. 69). Formaliteti ka të bëjë me standartet formale dhe gjuhësore të teksteve administrative, edhe për shkak të vlerës së tyre juridike. Përveç formalitetit, Fioritto citon edhe kompleksitetin, paqartësinë dhe cirkularitetin. Kompleksiteti gjuhësor i përgjigjet nevojës, që ligjërimit administrativ ka për të pasqyruar në mënyrë të detajuar kompleksitetin jashtëgjuhësor që këto tekste duhet të mbulojnë. Paqartësia është e lidhur me gjuhën “hijerëndë” të ligjeve, që entet publike duhet të përshtasin për qytetarët. Cirkulariteti ka të bëjë me marrësin e ndërmjetëm, siç është drejtuesi, i cili firmos përpara se teksti t’i drejtohet publikut. *Manuale di stile* (Fioritto, 1997, p. 69).

të gjate por duhet përdorur dhe link që informacioni të përshkallëzohet në faqe të tjera web;

- *përdorimi i gjuhës së pastër – të mos përdoret gjuhë zhargon apo gjuhë burokratike, pasi përgjithësisht përdoruesit nuk e pëlqejnë ose mund të mos e kapin kuptimin.*

- *Aksesueshmeria: Shpesh dokumentet PDF nuk janë shumë të përshtatshëm për lexuesit online nëse ata nuk kanë të instaluar programin lexues në versionin e duhur. Nëse ofrohet dokument në version PDF atëherë duhet dhënë edhe lidhja për shkarkim/instalim të versioni të fundit të programit lexues.*

- *Është shumë e rëndësishme që të ndiqen rregullat e mëposhtme përse i përket si anës gjuhësore të pastër, morfologjike apo sintaksore, por edhe formatimit të tekstit për një paraqitje sa më të mire në ekran.*

- *Te përdoret gjuhë letrare, dhe një drejtshkrim i sakte. të shmangen akronimet, zhargoni, dhe fjalët komplekse.*

- *Përmbajtja nuk duhet të ketë materiale që mund të konsiderohen fyese.*

- *Përdorimi korrekt i pikëzimit.*

- *Të sigurohet një përdorim korrekt i fjalëve.*

- *Gramatika, teksti duhet të jetë konciz dhe i thjeshtë,*

- *Paraqitja e tekstit: përfshirja e listave dhe pikave aty ku është e përshtatshme.*

- *Teksti i vendosur me drejtim majtas.*

- *Faqësja e informacionit duhet të bëhet duke pasur parasysh që lexuesi duhet të gjej informacion të mjaftueshëm për të kuptuar çfarë i ofrohet(...)¹⁴.*

Këto janë disa kritere vërtetë për t'u lavdëruar, por të cilat nuk përndiqen nga hartuesit në të gjitha rastet ndaj, ndodh shpesh që tekstet administrative të jenë pak bashkëpunuese, në kuptimin që nuk bashkëpunojnë me marrësit e teksteve për qëllimin e përbashkët: përmbushjen e qëllimeve të komunikimit.

Aktet administrative shpesh janë të mveshura me forcë pragmatike të veçantë apo siç mund të quhet ndryshe: detyrimi i përmbushjes apo përkryerjes. Tekstet duhet të kenë fuqinë të ndikojnë konkretisht mbi realitetin dhe të ushtrojnë detyrime dhe të drejta. Kjo fuqi e veçantë i imponon ngurtësi gjuhës me të cilën shprehen, për këtë arsye Sabatini e cilëson “shumë kufizuese” gjuhën e teksteve administrative. Diskursi është shumë i ngurtë, mundësia për interpretim është shumë e pakët, po ashtu edhe mundësia për të bërë zgjedhje stilistikore. Qëllimi kryesor i teksteve administrative është

¹⁴ www.qpz.gov.al. Disa gabime të pranishme në tekstin e cituar i atribuohen origjinalit, një ndër të cilat: mungesa e ë-së në fund apo në trup të fjalës.

njëkuptimësia: këto tekste duhet të kuptohen nga të gjithë në të njëjtën mënyrë më të cilën dërguesi i ka përcjellë. Domosdoshmëria për njëkuptimësi ka të bëjë me qëllimet komunikuese të dërguesit dhe në mënyrë që të garantohet paprekshmëria e qëllimit komunikues lind nevoja që hartuesi i teksteve administrative të shprehet me një gjuhë të saktë deri në ngurtësi.

Tipare gjuhësore të përgjithshme

Leksiku: u përmend më sipër fakti se gjuha e burokracisë nuk ka një leksik të vetin të specializuar, por “ushqehet” në burimin e ligjërimeve të tjera specialistike, ku ndër më ndikuesit është ligjërimi juridik. Duket e arsyeshme të vihen në dukje disa prej trajtave, që karakterizojnë ligjërimin administrativ dhe për ilustrim janë marrë pasur parasysh tekstet e prodhuara nga administrata jonë publike:

- *Emra me prapashtesën –esë*, të formuar nga tema foljesh të zgjedhimit të parë. Këto janë emra që tregojnë punë ose procese: shkresë, urdhëresë, shtesë, dërgesë;

- *Emra veprimi të formuar prej foljesh, me prapashtesën –im*, formatim, mandatim, dorëzim, vendim, auditim, likuidim, inventarizim, prokurim, negocim, zbatim, miratim, rekomandim, zbatim, implementim. Meqenëse këto janë dhe më të shumtit është preferuar, që prania e disa prej tyre të ilustruhet me tekstin përkatës nga tekste administrative në shqip:

shembull 1: Nga auditimi rezultoi se, për *inventarizimin* e kryer për vitin 2008, 2009 dhe 2010, tek fletët e inventarit nuk është pasqyruar krahasimi i gjendjes kontabël me gjendjen fizike në sasi, çmim dhe vlerë (...);

shembull 2: *Negocimi* pa shpallje paraprake të njoftimit të kontratës është i gabuar, pasi nuk plotëson asnjë nga kushtet e nenit 33, të ligjit nr. 9643, datë 20.11.2006 “Për prokurimin publik” (...);

shembull 3: Nga *auditimi* rezultoi se, nga 11 *rekomandime* të lëna gjithsej, nuk janë zbatuar 6 rekomandime, janë zbatuar plotësisht 4, dhe 1 është zbatuar pjesërisht, trajtuar në mënyrë të detajuar në aneksin C – Zbatimi i rekomandimeve të mëparshme, faqet 66-72 të Raportit të *Auditimit*.¹⁵

- *Mbiemra me prapashtesën –al* me ndikim të tërthortë nga anglishtja në italisht, nga italishtja në shqipe. Në italisht këto mbiemra kanë hyrë falë ndikimit të anglishtes, meqenëse e tillë formë morfologjike është shumë prodhimtare. Në shqipe këto klasifikohen si mbiemra me kuptim përkatësor, të

¹⁵ www.qpz.gov.al

formuar nga tema emërore me prapashatesat -al¹⁶. Në tekstet administrative vërehet përdorimi i shpeshtë i mbiemrave të mëposhtëm: konfidencial, diskrecional, referencial, komercial, referencial;

- *Grupe fjalësh, në gjuhë të huaj ose me element dygjuhësh*: akses i gjerë, konfidencialitet i lartë, sistemi i navigimit, thjeshtësi në dizajn, linqet e vijueshmërisë, aplikimi i rezolucionit, dëmtimi i konfidencialitetit, identitet vizual i vendosur, politika e privacisë, politikë adequate, kooperim multilateral dhe bilateral;

- *Grupe të qëndrueshme fjalësh të paraprirë nga shprehje lidhëzore dhe parafjalore*: në përputhje me ligjin, sipas ligjit në fuqi, në mbështetje të ligjit, me vendim të KM, për zbatimin e rregullores, në kundërshtim me ligjin nr..., për efekt të..., sipas dispozitave ligjore... në favor të subjektit X...;

- *Fjalë të huaja që kanë hyrë në mënyrë të qëndrueshme në shqipen burokratike dhe jo vetëm*: franchising, part-time, task-force, workshop. Edhe pse mjaft konservativ në vetvete si ligjërimit, vitet e fundit – për shkak të zhvillimeve demokratike dhe hapjes së Shqipërisë faqe botës – është përkthyer nga terma anglezë, të cilët përdoren në të shumtën e rasteve si huazime të plota të papërshtatura: action plan, brand, feedback, know how, target.

Ndonjëherë huazimet e kësaj natyre janë ndihmëse, kur shërbejnë për të mbuluar një mungesë leksikore në gjuhën shqipe si në rastin e termit *franchising*, që shërben për të emërtuar një lloj të veçantë kontrate, e cila nuk mund të emërtohet ndryshe në shqip. Në raste të tjera, përdorimi pa kriter i këtyre huazimeve, nuk është veçse një shenjë dëmbelie gjuhësore apo një dëshirë e pa justifikuar për të përdorur fjalën e huaj në vend të asaj shqipe. Për shembull, nuk ka arsye për të përdorur *part-time*, *task force* apo *workshop*, kur në shqip janë të gatshme fjalët: me kohë të pjesshme, grup pune, seminar.

- *Latinizma*: shprehje latine që vijnë nga fusha e së drejtës dhe më të zakonshmet janë: *pro capite*, *de iure*, *de facto*, *par condicio*, etj.

- *Leksiku i burokracisë*: shprehje që përdoren vetëm në ligjërimitin specialistik, konkretisht në ligjërimitin administrativ: i nënshkruari, deklaruesi, i poshtëshënuari, trajtimi i të dhënave personale, mbrojtja e të dhënave personale, vetëdeklaruesi, marrësi i vetëdeklarimit, subjekti i autorizuar.

- *Formulat përshëndetëse hapëse ose / dhe përmbyllëse të letrave, shprehje nderimi dhe mirësjelljeje*: nuk janë shumë të gjendura jashtë ambientit burokratik. Ato i detyrohen shkallës së lartë të formalitetit të gjuhës administrative: vjen ndër mend shkronja e madhe tek formula Zotëria Juaj / Shkëlqesia e Tij; Me respekt, i Juaji, Në mirëbesim, Nderimet e mia /tona.

¹⁶ *Gramatika e gjuhës shqipe*, Akademia e Shkencave e Republikës së Shqipërisë. Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë. Tiranë, 1996, f. 191.

• *Sigla, dhe shkurtime*: Istitucionet: Instat (Instituti i Statistikave); KKRT (Këshilli Kombëtar i Radios dhe Televizionit), KLD (Këshilli i Lartë i Drejtësisë). “Nuk kërkohet në këtë stil ngjeshja dhe shpejtësia për dhënien e informacionit, po përkundrazi paraqitja sa më e përimituar e objekteve, pjesëve, marrëdhënieve, rrethanave. Tërësia e këtyre veçorive çon në mënyrë të pashmangshme në teprinë e lëndës gjuhësore kundrejt paraqitjes asnjënjëse të po asaj lënde. Si kundërpeshë ka lindur prirja për ta lehtësuar tekstin, duke iu drejtuar shkurtesave dhe disa klisheve konvencionale”¹⁷.

Stili

Është e lehtë të provohet, se ligjërimi burokratik nuk është një model elegance stilistike. Për këtë arsye, jo pak herë edhe është sulmuar nga kultivuesit e gjuhës së mirë. Kjo ndodh, sepse ligjërimi administrativ ka si qëllim të përmbushë anën funksionale, duke mënjanuar atë estetike. Kujtojmë këtu sërish *formalitetin* për të cilin flet Fioritto. Nëse pohojmë se ligjërimi administrativ përndjek disa kritere që mundësojnë përmbushjen e komunikimit, hiri i të shprehurit bukur mbetet jashtë këtyre kritereve.

Gjuha e teksteve normative dallohet për një ton urdhërues, i cili mund të jetë i efektshëm për të nënvizuar karakterin kushtëzues të parashkrimeve sipas formulave: “është i lutur të paraqitet... brenda datës... dhe jo përtej...”, “është i detyruar të përmbushë detyrimet ligjore”; “nuk lejohet të publikohet në faqet qeveritare publikimi i informacioneve konfidencialë apo të klasifikuara...”¹⁸.

Për hir të përmbushjes së qëllimeve praktike, nga ana sintaksore ligjërimi burokratik karakterizohet nga fjali të gjata dhe të ndërlikuara, ku bien më së shumti në sy emërimi, pjesorja, ndërtimet me trajta jovetore të foljeve, trajtat e pashtjelluara të foljeve (paskajore, përcjellore). Lloshi vëren se në ligjërimin administrativ “synohet për thënie të plota, me paraqitje objektive, pa emocionalitet e shprehësi, të sistematizuara e të njëtrajtshme, që kërkojnë të parashikojnë të gjitha anët, të ngjeshin në një vend rrethanat, në marrëdhëniet e tyre logjike dhe me përfundimin ose parashkrimin përkatës”¹⁹.

Në dritën e këtyre parashkrimeve në fjalorin *Dizionario di stile e scrittura*, sa i përket ligjërimit administrativ autorët këshillojnë:

Për një kuptueshmëri më të lartë do të ishte mirë të “hollohej” ndërtimi i fjalive: duke ndarë fjalitë e gjata në disa fjali më të shkurtra duke reduktuar

¹⁷ Xh. Lloshi, *Stilistika e gjuhës shqipe dhe pragmatika*, f. 209.

¹⁸ Edhe kur këto formula kanë karakter këshillues, nxitës, apo lutës, duhet të mbahet gjithmonë parasysh qëllimi urdhërues i tyre, për shkak të karakterit kushtëzues (vinkolant) të teksteve administrative. E gjithë kjo duhet të shërbejë për ta vënë qytetarin para përgjegjësisë së përmbushjes së detyrimit në fjalë. Jo gjithmonë janë të efektshme, në disa raste mund edhe të mos arrijnë të bindin apo të sqarojnë marrësin për nevojën e përmbushjes së detyrimeve.

¹⁹ Xh. Lloshi, *Stilistika e gjuhës shqipe dhe pragmatika*, f. 201.

*kështu nënrenditjen (...). Duhet të mbahet nën kontroll pjesorja dhe emërzimet dhe aty ku të jetë e mundur duhet të preferohet forma vetore në vend të formës jovetore. Forma vetore, përveçse hollon tekstin afron autorin e mesazhit me marrësin (destinatarin) dhe komunikimi bëhet më i drejtë dhe i efektshëm. Në fund, në rastin e teksteve rregulluese, për të shmangur dyshime në lidhje me interpretimin duhet të përdoren forma përshkruese të drejtpërdrejta*²⁰.

Përmbyllje

Ligjërimi administrativ konsiderohet nga studiuesit si “pikë takimi mes fushave të ndryshme të dijes, që qëndron ndërmjet mes praktikave profesionale dhe nevojave kërkimore. Kryqëzohet me gjuhësinë dhe komunikimin. Është gjithsesi një sektor ndërdisiplinor që ka bërë bashkë përpjekjet e gjuhëtarëve, juristëve dhe ekspertëve të komunikimit”²¹.

Vëmendja për pasqyrimin e ligjërimeve të veçanta dhe në rastin konkret ligjërimin administrativ, përligjet nga nevoja për të paraqitur konturet e një “universi” që për shumë kohë ishte tokë e huaj e ndaluar për njerëzit e zakonshëm. Ndodhia e ndryshimeve demokratike, në këto dy dekada ka ndryshuar dhe strukturën burokratike shqiptare. Nga modeli hierarkik lart-poshtë, bazuar në një ndarje të qartë mes shtetit dhe qytetarëve, është kaluar në atë që Pellegrino quan “model tripërmasor, polet e të cilit janë politika, publiku dhe administrata publike”²².

Pellegrino shpjegon se për nga mundësitë të tre këto pole duhej të ishin të barasvlershëm dhe se “funksioni i administratës publike është të mundësojë komunikimin mes politikës dhe publikut në një kontekst pjesëmarrjeje të barabartë”²³. Qartësia e teksteve administrative përcakton në një shkallë të lartë edhe mundësinë për pjesëmarrje dhe vendimmarrje qytetare.

Për vetë karakteristikat e tij (leksik i vështirë dhe me shpeshtësi të ulët përdorimi jashtë fushës së interesit, kompleksitet sintaksor) gjuha burokratike rrezikon të ketë një kuptueshmëri të ulët a gjithsesi përfitim të ndryshëm nga shtresa të ndryshme. Kjo ndjehet sidomos kur komunikimi kalon kufijtë e institucionit (pra kur kërkohet komunikimi me qytetarin). Përmbajtjet shpesh i përgjigjen më shumë qëllimit të përcjelljes së mesazhit dhe “larjes së duarve” me një detyrim, sesa qëllimit për ta vënë marrësin në një lidhje simetrike.

Ajo ç’ka vërehet është se për hir të efektshmërisë në komunikim brenda gjuhës shqipe duhet të bashkëndahet leksiku i veçantë i kontekstit të veçantë që kemi përshkruar më sipër. Por në të vërtetë kjo nuk është gjithmonë e mundur dhe jo për të gjitha grupet e shoqërisë. Jo gjithmonë, administrata

²⁰ M. Beltramo, M. T. Nesci, *Dizionario di stile e scrittura*, f. 543.

²¹ M. Viale, *Studi e ricerche sul linguaggio amministrativo*, f. 12.

²² F. Pellegrino, *Il tempo della scrittura*, “Guida agli Enti Locali”, 2002, f. 60.

²³ F. Pellegrino, *Po aty*, f. 60.

publike arrin të komunikojë me efektshmëri me publikun e saj, për shkak se sikurse u tha më sipër ky është i ndryshëm.

Në vende të ndryshme (në Zvicër e në Italinë e afërt) është ndjerë nevoja t'i përgjigjen publikut me një thjeshtëzim të ligjërimit publik. Promovimi i disa nismave në Itali kanë dhënë si rezultat *Codice di stile*, i cili i paparin *Manuale di stile*, dy punë këto që i drejtohen administratës publike “duke vënë në dukje një seri kriteresh të përgjithshme udhëzuese për thjeshtimin e teksteve”²⁴. Të dy këto punime propozojnë disa nivele ndërhyrjeje me qëllim thjeshtimin e ligjërimit administrativ.

1) formën gjuhësore: leksikun dhe sintaksën: pra “shpërbërjen në njësi informuese, duke dalluar ato kryesoret nga dytësoret, që mbështesin kryesoret;

2) logjikën e përmbajtjes: mënyra se si informacionet lidhen me njëri-tjetrin dhe shkallën e ndryshme të qartësisë së këtyre lidhjeve.”²⁵

Në fakt kjo nuk është sipërmarrje e lehtë, sepse kërkon kohë, grupe specialistësh, studime e burime për të jetësuar të dhënat e rezultatet. Por mirë është të përmendet fakti, që nisma të tilla për thjeshtimin e ligjërimit publik tashmë kanë vitet e tyre të jetës në shtete të tjera “në favor të thjeshtimit gjuhësor, meqenëse përdorimi i një gjuhe të thjeshtë dhe të qartë ndihmon që qytetari të ndjehet më i kuptuar, duke shmangur kontaktin e ashpër me burokracinë”²⁶, ndonëse duhet theksuar, se sot publiku i gjerë bie në kontakt me “burokratishten” edhe jashtë fushës së saj.

Kronikat gazetareske dhe televizive kanë një mbulim të vazhdueshëm të ligjërimit administrativ. I përthithur në këtë mënyrë, duket se ligjërimi administrativ apo ai burokratik gëzon simpatinë e fashave të gjëra të popullsisë. Studiuesit e mbështesin këtë duke e ilustruar me faktin se ky ligjërim, “së pari përjetohet si gjuha e autoritetit, së dyti veçoritë e tij - toni, prania, zëra të mençur – e bëjnë të duket një ligjërim elegant, i kultivuar dhe i mveshur me hirin e teknikitetit. Kjo dukuri është e theksuar në veçanti tek folësit me një kulturë jo shumë të lartë, që shohin në ligjërimin administrativ një model për t'u imituar, pasi për ta është e vetmja formë e shkruar me të cilën vihen në kontakt, meqenëse nuk lexojnë tregimtari, të përditshmet, dhe në mënyrë jo të drejtpërdrejtë e identifikojnë atë më gjuhën e kulturës”.²⁷

Ligjërimi administrativ zhvillohet pak, sigurisht më pak se format e tjera gjuhësore. Ndërkohë që një artikull gazete apo një reklamë e sotme është dukshëm e ndryshme nga tekstet analoge të disa viteve më parë, nuk mund të

²⁴ M. Viale, *Studi e ricerche sul linguaggio amministrativo*, f. 72-73.

²⁵ M. Viale, *Studi e ricerche sul linguaggio amministrativo*, f. 72-73.

²⁶ F. Pellegrino, *Il tempo della scrittura*, f. 60.

²⁷ D. Fortis, *Il linguaggio amministrativo italiano*, Revista de llengua i dret, 2005, f. 57.

thuhet e njëjta gjë për një dekret ministerial, akt normativ, apo dekret ministror.

Një historik të ndryshimit të ligjërit administrativ ndër vite e ka bërë studiuesi Xh. Lloshi në librin e tij *Stilistika e gjuhës shqipe dhe pragmatika* (2005). Ndër të tjera vihet në dukje rimarrja e një leksiku të anuluar përgjatë diktaturës për shkak të ngarkesës së tij ideologjike. Do të ishte shumë interesant vijimi i një studimi, për të parë se si në kohë ndryshimet kanë qenë në varësi të humorit të administratës në fuqi. Kjo ka krijuar edhe kulturën administrative përkatëse e cila ka gjeneruar mënyra të reja komunikimi dhe marrëveshjeje. Megjithatë është e rëndësishme të vihet në dukje, se pavarësisht disa aspekteve, të cilat lënë akoma për të dëshiruar, rëndësi ka që sot “qytetari nuk shihet më si i nënshtruar, por si klient”.²⁸

BIBLIOGRAFI

- Gramatika e gjuhës shqipe*, Akademia e Shkencave e Republikës së Shqipërisë. Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë. Tiranë, 1991.
- M. Aini, *Le parole e il tempo della legge*, Giappichelli, Torino, 1992.
- M. Beltramo, M.T. Nesci, *Dizionario di stile e scrittura*, Zanichelli, Bologna, 2011.
- XH. Lloshi, *Stilistika e gjuhës shqipe dhe pragmatika*, Albas, Tiranë, 2005.
- Lingua italiana e linguaggio amministrativo*, Ed.Istituto Cortivo. Centro Formazione Professionale, Padova, 2005.
- D. Fortis, *Il linguaggio amministrativo italiano*, Revista de llengua i dret, 2005.
- R. Gualdo, Telve S., *Linguaggi specialistici dell'italiano*, Carocci, Roma, 2011.
- F. Pellegrino, *Il tempo della scrittura*, “Guida agli Enti Locali”, 2002.
- A. A. Sobrero, «Lingue speciali». In Id. (a cura di). *Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi*. Roma-Bari: Laterza, 1993.
- M. Viale, *Studi e ricerche sul linguaggio amministrativo*, Cleup, Padova, 2008.
- www.qpz.gov.al

²⁸ M. Viale, *Studi e ricerche sul linguaggio amministrativo*, f. 36-37.